

LEDARE

Ledare: Kolumn/Hans Bergström: Den svåra konsten att räkna röster

PUBLICERAD 2000-11-25

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Det första viktiga valet i högteknologins århundrade har landat i frågan vem man kan lita mest på: människan eller maskinen.

"Maskinen", svarar 58 procent av amerikanerna enligt en gallupundersökning. "Människan", svarar 35 procent. Frågan löd: "Tror du att räkning av valsedlar för hand eller med maskin ger mest korrekt resultat

"

"Inte sedan Deep Blue, IBM:s superdator, slog Gary Kasparov i schack 1997 har människor och maskiner varit involverade i en sådan strid som nu i Florida", konstaterar en iakttagare.

Val är i högsta grad en fråga om förtroende, både för kandidater och för processen. Ingen i Florida har kunnat belägga valfusk. I stället rör sig diskussionen kring frågan om mänskligt omdöme ska kunna adderas till maskinell rutin för att bedöma vad väljare menar. Ja, säger demokraterna och Floridas högsta domstol. Nej, säger republikanerna.

Som ofta när man får anledning att granska något närmare bryts illusioner. Maskinerna för att räkna hålkort visar sig sakna omdöme. De godtar och vrakar hål utan eftertanke.

Förenade staterna har ett decentraliserat system för att ordna val. Olika delstater har skilda lagar och olika counties skilda sätt för att rösta. I Kalifornien reglerar lagen noga hur olika typer av perforeringar på ett hålkort ska bedömas, medan Florida helt saknar normer för detta. 70 procent av väljarna i Kalifornien röstar genom att för hand trycka ut hål på hålkort ("punch-cards"), medan Florida domineras av röstningsmaskiner med spakar som väljaren ställer i önskat läge. Pappersröstning förekommer också, men i liten utsträckning.

I Kalifornien gjorde man nu försök i några counties med "touch screen", alltså datorskärmar på vilka väljarna med enkla tryckningar anger sin vilja. En stor fördel med denna valmetod är att datorn kan ge felmeddelande redan i valbåset - "Du har röstat på mer än en kandidat, var god försök igen".

Röstning via Internet är uppe till diskussion, men rymmer problem. Säg att kvinnan i en familj sätter på datorn och går in för att rösta. Hon identifierar sig och får upp valsedeln. Så ringer det på dörren och hon reser sig hastigt för att öppna. Under tiden sätter sig sonen vid datorn och trycker i väg valsedeln. Kan man lita på sådana typer av röst- situationer

Internetröstning i vallokal är för osäkert i fråga om uppkoppling. Antag att systemet står stilla i två timmar så att några tusen personer inte hinner vänta och regeringsmakten sedan (som 1973 i Sverige) avgörs av några få röster på marginalen. Hur legitim blir en sådan valprocess

Hålkort kommer inte att ha många anhängare i USA i fortsättningen; en snabb teknisk modernisering väntar, i riktning röstning på datorskärm i vallokal.

Vad händer i Sverige, ett annat högteknologiskt land

Det är förvånansvärt tyst i frågan. På 70-talet fanns långt gångna planer på att införa röstning med hålkort även i Sverige, efter förslag från valtekniska utredningen. Rösträkningen skulle då bli effektivare.

Förslaget stoppades i sista stund. Förtroendefaktorn var avgörande. Dels var svenskarna vana vid att lämna papperslappar i val, och man var rädd för att särskilt äldre väljare skulle avstå från att rösta om det kom tekniska nymodigheter. Dels ansågs det mer förtroendeingivande att rösten fanns på ett fysiskt påtagligt sätt, och räknades för hand av valförrättare i stället för i en maskinkassett.

Människan bar alltså på större trovärdighet än maskinen.

Sedan dess har inget hänt i fråga om själva röstningsmetoden. Inget är på gång heller inför valet 2002, berättar Kjell Persson på Riksskatteverkets valenhet. Kanske testas man datorröstning i några skolval för att få erfarenhet.

Många krav måste ställas. Rösten ska kunna knytas till en bestämd person. Den personen ska kunna prickas av, så att man inte kan rösta flera gånger. Valhandlingen ska helst utföras i en kontrollerad situation av avskildhet. Ingen ska avskräckas från att rösta på grund av rädsla för tekniken. Det måste vid överklagande vara möjligt att gå igenom rösterna på nytt.

Att rösten har en påtaglig fysisk manifestation verkar alltjämt vara viktigt för förtroendet för valhandlingen i Sverige. Vi litar mindre på maskiner än amerikanerna. Men tryggheten är delvis falsk. Regeringsmakten kan komma att avgöras i en överklagandeprocess grundad på frågan vilka felskrivningar av partinamn på en papperslapp som godtas.

Det finns skäl för att även i Sverige se över valtekniken. Kommer verkligen val år 2010 att behöva ske med samma teknik, papperslappar i en låda, som 1910

Hans Bergström är för närvarande gästforskare vid

Stanford, Kalifornien, och fristående kolumnist i Dagens Nyheter

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt